

Jerzy Teodorczyk

Wystawa "200-lecie Mazurka Dąbrowskiego" w Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie

Niepodległość i Pamięć 5/1 (10), 355-362

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jerzy Teodorczyk

Wystawa "200-lecie Mazurka Dąbrowskiego" w Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie

Ekspozycję, otwartą 17 lipca 1997 r., urządzono ze zbiorów własnych Muzeum WP, a celem jej było przypomnienie okoliczności, w jakich powstał *Mazurek Dąbrowskiego*. Wyjaśniono również, dlaczego ta pieśń politycznych emigrantów z końca XVIII w. stała się polskim hymnem narodowym.

Wystawa składała się z 9 części, zatytułowanych kolejno:

1. "Zmierzch Rzeczypospolitej i próby jej ratowania".
2. "Powstanie kościuszkowskie. Trzeci rozbiór Polski".
3. "Na obczyźnie. Legiony Polskie we Włoszech".
4. "Józef Wybicki. Pieśń Legionów Polskich".
5. "Walki Legionów Polskich we Włoszech".
6. "W służbie Francji. Legia Naddunajska".
7. "Powrót do ojczyzny. Księstwo Warszawskie".
8. "Mazurek Dąbrowskiego w powstaniach narodowych".
9. "Polska niepodległa. Pieśń Legionów hymnem narodowym".

W części pierwszej podkreślono ogrom wysiłków, jakie po I rozbiore Rzeczypospolitej w 1772 r. podjęło stronnictwo patriotyczne, by ratować upadające państwo - poprzez gruntowną jego naprawę. Wykształcono m. in. w Szkole Rycerskiej znakomity korpus oficerski. Przeprowadzono powszechną reformę szkolnictwa. Zreformowano, przezbrojono i powiększono armię. Wykształcono świetną, młodą elitę wojskową i polityczną, która doprowadziła do uchwalenia Konstytucji 3 Maja 1791 r. Pokazano następnie, jak tę udaną reformę Rzeczypospolitej obaliła konfederacja targowicka i wojska rosyjskie, a nad polskim stronnictwem patriotycznym zawisło śmiertelne niebezpieczeństwo.

Do zilustrowania tych faktów wykorzystano grafikę, malarstwo i starodruki z XVIII w. oraz mapę I rozbioru Polski. Wystawiono m. in. rysunek Noël Lemire'a pt. *Kołacz królewski* (alegoria I rozbioru), akwarelę Zygmunta Vogla pt. *Szkola Rycerska w Warszawie*, sepię Jana Piotra Norblina pt. *Bitwa pod Zielenicami, 18.VI 1792 r.* oraz portrety Tadeusza Kościuszki i ks. Józefa Poniatowskiego.

Część druga zwracała uwagę na podjętą przez T. Kościuszkę próbę uzyskania pomocy zbrojnej i finansowej od ogarniętej rewolucją Francji, która z trudem wtedy odparła najazd Prus i Austrii - wrogów Polski.

Była także w stanie wojny z Rosją. Podkreślono zarazem, że sojusz z rewolucyjną Francją był wtedy dla Polaków jedyną drogą do uratowania resztek państwa i zrzuce-

nia rosyjskiej dominacji. Pokazano następnie w tej części wystawy przebieg insurekcji kościuszkowskiej, do której przystąpiono z nadzieją na francuską pomoc i przewidywano - w razie niepowodzenia - wycofanie się do Mołdawii, w granice imperium tureckiego, pod opiekę Francji.

Zilustrowano te problemy m. in. ryciną, przedstawiającą zburzenie Bastylji oraz rysunkami, akwarelami i malarstwem - Michała Stachowicza ("Przysięga Tadeusza Kościuszki w Krakowie"), Aleksandra Orłowskiego ("Raławice") i Jana Bogumiła Pler-scha ("T. Kościuszko ranny pod Maciejowicami") oraz portretami gen. Jakuba Jasińskiego (kopia z Jana Chrzyciela Lampi) i gen. J. H. Dąbrowskiego.

Ekspozycję uzupełniono kosami z 1794 r., mapą II rozbioru i napisami objaśniającymi. Podkreślono w nich ogrom nieszczęść jakie sprowadziły na Polaków rozbiory: represje, nędze, pobór do obcych armii, ucisk podatkowy, utratę praw i przywilejów, konfiskaty, upadek kultury i nauki.

W części trzeciej przedstawiono przebieg zorganizowanej przez konspiracyjną Centralizację Lwowską emigracji zagrożonych represjami patriotów (szczególnie oficerów) pod opiekę Francji oraz starań o utworzenie legionów polskich. Podkreślono decydującą rolę gen. Napoleona Bonapartego (jako wodza armii francuskiej we Włoszech w odrodzeniu wojska polskiego w tym kraju). Wystawiono portrety gen. Józefa Wielhorskiego, Józefa Wybickiego, gen. J. H. Dąbrowskiego na tle Alp oraz faksymila włoskich akwarel z 1797 r. z wizerunkami polskich legionistów, a także rysunek Eliasza Tremo, przedstawiający paradę żołnierzy polskich przed katedrą w Mediolanie w 1797 r. oraz mapę z planem powrotu Legionów do ojczyzny.

Uzupełniły tę część pamiątki narodowe - czapka, kurtka, pas i ładownica gen. J. H. Dąbrowskiego z czasów legionowych oraz jego szabla i pałasz.

W napisach podano, jak insurekcja kościuszkowska uratowała Francję przed klęską. Przyczyniła się do likwidacji frontu nad Renem, rozbiła antyfrancuską koalicję, doprowadziła do francusko - pruskiego pokoju w Bazylei (5.IV.1795 r.).

Część czwarta, poświęcona została wyłącznie *Pieśni Legionów*. Zawierała faksymile jej oryginalnego tekstu, pisanego przez Józefa Wybickiego. Podawała omówienie treści tego tekstu, obejmującego program polityczny polskiej emigracji w 1797 r. - powrót przez Bałkany do Polski.

Uzupełniał tę część portrecik Józefa Wybickiego, akwatinta Juliusza Kossaka ("Dąbrowski na czele Legionistów") oraz fotografie Piazza Grande w Reggio Emilia (gdzie legioniści odśpiewali po raz pierwszy *Mazurka Dąbrowskiego*) i tablicy pamiątkowej z tego placu, upamiętniającej tamto wydarzenie.

W części piątej pokazano walki i działalność Legionów Polskich we Włoszech. Oprócz mapy - umieszczono tam m. in. obraz Januarego Suchodolskiego ("Wjazd gen. J. H. Dąbrowskiego do Rzymu, 1 V 1798 r."), rysunek gen. Michała Sokolnickiego, przedstawiający manifestację przeciwko rozbiorom Polski, jaką zorganizowali legioniści 3 maja 1798 r. na Kapitolu w Rzymie, litografię pokazującą gen. Karola Kniaziewicza, jak 8 marca 1799 r. wręcza rządowi francuskiemu 35 sztandarów austriackich, zdobytych we Włoszech oraz staloryt ze sceną przejmowania w Rzymie przez gen. J. H. Dąbrowskiego chorągwi Mahometa, zdobytej pod Wiedniem w 1683 r.

Ekspozycję uzupełnił widok twierdzy Mantua i graficzne portreciki oficerów legionowych (Józefa Chłopickiego, Aleksandra Różnieckiego, Karola Kniaziewicza, Antoniego Kosińskiego, Józefa Wielhorskiego, Wincentego Axamitowskiego). Wystawiono także przestrzeloną karabinową kulą książkę gen. J. H. Dąbrowskiego, która uratowała mu życie w bitwie pod Bosco 24 października 1799 r.

W napisach objaśniających podkreślono republikanizm Legionów Polskich: zrównanie stanów w ich szeregach m. in. przez wprowadzenie szlacheckich czapek-rogatywek dla wszystkich żołnierzy, tytułowanie "obywatelu" i "bracie", prowadzenie nauki czytania i pisania dla b. chłopów.

Szosta część ekspozycji obejmowała lata 1800-1805, kiedy to Legiony Polskie przeszły na żołąd francuski. Powstaje wtedy Legia Naddunajska.

Pokazano w tej części m.in. portret Napoleona jako Pierwszego Konsula (lit. z rys. Janet Lange, 1841 r.), kolorowe faksymila włoskich akwarel z r. 1800 z wizerunkami polskich legionistów w nowych mundurach, 3 chorągwie legionowe z tego samego czasu, kolorowe litografie i akwarele z epoki, przedstawiające żołnierzy Legii Naddunajskiej oraz przegląd wojsk polskich i włoskich przez cesarza Napoleona 10 czerwca 1805 r. we Włoszech, a także miedzioryt (ryt. Le Beau) pt. "Bitwa pod Hohenlinden, 3 XII 1800 r.", w której wielką rolę odegrała Legia Naddunajska.

Ekspozycję uzupełniono portretami generałów - Karola Kniaziewicza, Michała Sokolnickiego i Stanisława Fiszera.

Napis objaśniający przypominał o zawarciu przez Napoleona pokoju z Austrią w Luneville (9 lutego 1801 r.) oraz z Rosją (8 X 1801 r.), która wymusiła na Francji poniesienie sprawy polskiej. (Cesarz uległ jednak tylko pozornie. Szykował inwazję na Anglię. Oddziały Legionów rozemieścił po różnych państewkach włoskich. Dwie półbrygady polskie wysłał na San Domingo). Obraz olejny Januarego Suchodolskiego, przedstawiający walkę legionistów z murzynami na San Domingo, kończył tę część wystawy.

W części siódmej pokazano dzieje Księstwa Warszawskiego podkreślając, że pod tą nazwą wskrzeszono państwo polskie, do którego powróciła cała prawie polska elita wojskowa i polityczna. Zaznaczono, że był to wielki sukces Polaków. Zostały przekreślone postanowienia traktatu o trzecim rozbiórce Rzeczypospolitej i likwidacji państwa polskiego. Uratowała się elita narodu, niezbędna dla jego rozwoju.

Zilustrowano te sprawy mapami, akwarelami, kolorowymi litografiami i rycinami z epoki, przedstawiającymi m. in. wjazd gen. J. H. Dąbrowskiego do Poznania (6 listopada 1806 r.), piechotę polską w 1810 r. (akwarele Jana Kosińskiego), ułanów i strzelców konnych, bitwę pod Raszynem, 19 kwietnia 1809 r., (kopia obrazu Januarego Suchodolskiego), wjazd ks. Józefa do Krakowa 14 lipca 1809 r. (rycina Michała Stachowicza), śmierć ks. Józefa pod Lipskiem 19 października 1813 r. (obraz olejny Jana Bogumiła Plerscha). Wystawiono także portrety dowódców wojskowych, którzy wrócili do kraju (generałowie J. H. Dąbrowski, J. Zajączek, M. Sokolnicki, St. Fiszer, J. Wielhorski, K. Kniaziewicz i in.).

Wyłożono również 26 dokumentów z archiwalnych zbiorów Muzeum WP: odezw, rozkazów, listów, nominacji, dyplomów itp. z lat 1806-1813, w tym - starodruk konstytucji Księstwa Warszawskiego.

Uzupełniły tę (najokazalszą) część wystawy mundury wojskowe z tego czasu (wśród nich kopia munduru gen. dyw. J. H. Dąbrowskiego) oraz sztandary (orły) wojska polskiego, wprowadzone w r. 1807.

Część ósma, zatytułowana "Mazurek Dąbrowskiego w powstaniach narodowych" zwracała uwagę widzów na dwie sprawy - 1) na trwający nadal sojusz patriotów polskich z Francją i republikanami włoskimi, odnawiany w powstaniach oraz 2) na dalszą likwidację niektórych postanowień Rosji, Prus i Austrii w traktacie o III rozbiórce Polski. Wprawdzie niepodległości Polacy nie odzyskali, ale naród otrzymał wiele swobód. Powstało Królestwo Polskie, Rzeczpospolita Krakowska i Wielkie Księstwo Po-

znańskie. Gdy usiłowano te swobody likwidować lub sprzyjało międzynarodowe położenie - wybuchały powstania.

W 1869 r. zabór austriacki zyskał autonomię.

Zilustrowano te sprawy obrazami olejnymi - Wojciecha Kossaka ("Noc listopadowa", "Obrona Olszyny Grochowskiej"), Karola Guilberta d'Anelle ("Umierający żołnierz wolności"), Tony Roberta Fleury'ego ("Masakra na placu Zamkowym w Warszawie, 8 IV 1861 r."), Artura Grottgera ("Potyczka z Kozakami, 1863 r."), litografiami z XIX w. ("Powstanie emigrantów polskich we Francji w 1831 r."), portretami Adama Mickiewicza i gen. Franciszka Nullo oraz fotografiami gen. Franciszka Rochebrun'a i emigrantów polskich w Paryżu w 1864 r..

W części ostatniej pokazano walkę o odzyskanie i utrzymanie niepodległości Polski w latach 1914-1921. Przypomniano także o ustanowieniu *Mazurka Dąbrowskiego* hymnem narodowym. Wystawiono w tym miejscu przede wszystkim batalistyczne malarstwo olejne - Wojciecha Kossaka ("Szarża pod Rokitną, 13 VI 1915 r."), Michała Byliny ("Bitwa pod Krechowcami, 17 VII 1917 r."), Mariusza Adamczewskiego ("Walki Błękitnej Armii gen. J. Hallera w 1917 r. we Francji"), Stanisława Bagińskiego ("Rozbrojenie Niemców w Warszawie, 11 XI 1918 r."), Józefa Świrysz-Ryszkiewicza ("Marszałek Józef Piłsudski wśród żołnierzy w 1920 r."), Macieja Milewskiego ("Powstańcy wielkopolscy"). Wywieszono również sztandary z tych lat, w tym - sztandar powstańców śląskich. Ważnym eksponatem był tutaj również archiwalny plakat ze słowami i nutami pieśni, śpiewanych w latach 1918-1926 w charakterze polskich hymnów narodowych - *Boże coś Polskę...*, *Jeszcze Polska nie zginęła* oraz *My, Pierwsza Brygada*. W objaśniającym napisie podano, że okólnikami Ministerstwa WRiOP (15 października 1926 r.) i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (26 lutego 1927 r.) hymnem narodowym ogłoszono *Mazurek Dąbrowskiego*, ponieważ powstał on w przełomowym momencie dziejów narodowych. Od niego bowiem zaczęła się droga Polaków do odzyskania utraconej w 1795 r. niepodległości, zakończona zwycięstwem. Związana ona była cały czas z sojuszem z Francją i demokratycznymi ruchami w Italii, czyli - z ideą Legionów Polskich. Doprowadziła do Polski Odrodzonej - nowoczesnej, demokratycznej i republikańskiej, o jakiej marzyli polscy legioniści we Włoszech.

W otwarciu wystawy uczestniczyły władze Stowarzyszenia Miłośników Tradycji *Mazurka Dąbrowskiego* i goście. Uroczystość uświetnił chór śpiewaczy "Polonia" oraz fanfarzyści Orkiestry Wojska Polskiego.

Prezes Stowarzyszenia, Zbigniew Zygmunt Nosek, wręczył pamiątkowe medale osobom zasłużonym w krzewieniu tradycji związanych z polskim hymnem narodowym.

Wystawy planszowe

Na podstawie tej okolicznościowej ekspozycji przygotowano 15 kompletów wystawy planszowej, złożonej z kolorowych reprodukcji dzieł sztuki i fotografii pamiątek narodowych ze zbiorów Muzeum WP. Uzupełniono te eksponaty reprodukcjami obrazów, których Muzeum Wojska Polskiego nie posiada - Jana Matejki ("Konstytucja 3 Maja 1791 r."), Franciszka Smuglewicza ("Grób Ojczyzny, 1793 r."), Marcelego Bacciarelli ("Nadanie konstytucji Księstwu Warszawskiemu w 1807 r."), Artura Grottgera ("Kucie kos" i "Obrona sztandaru, 1863 r.") oraz Jerzego Kossaka ("Bitwa pod Warszawą, 15 VIII 1920 r." i "Powstańcy śląscy pod Górą św. Anny").

Jeden z kompletów wystawiono 13 maja 1997 r. w Instytucie Polskim w Bratysławie, później w Świdniku, w Republice Słowackiej, drugi - z napisami objaśniającymi

w języku włoskim - zaprezentowano w początkach lipca 1997 r. w Reggio nell'Emilia, koło Bolonii, we Włoszech, na polsko-włoskich obchodach 200-lecia *Mazurka Dąbrowskiego*, a następnie wystawiono w Konsulacie Polskim w Mediolanie. Dalsze egzemplarze zostały zaprezentowane w Dowództwie Marynarki Wojennej w Gdyni, w Dowództwie Wojsk Lotniczych w Poznaniu, Okręgach Wojskowych i rodzajach sił zbrojnych Wojska Polskiego, Komendzie Garnizonu m. st. Warszawy, Instytucie i Muzeum im. Gen. Władysława Sikorskiego w Londynie, w Domu Polonii w Pułtuskach oraz w kilku szkołach warszawskich.

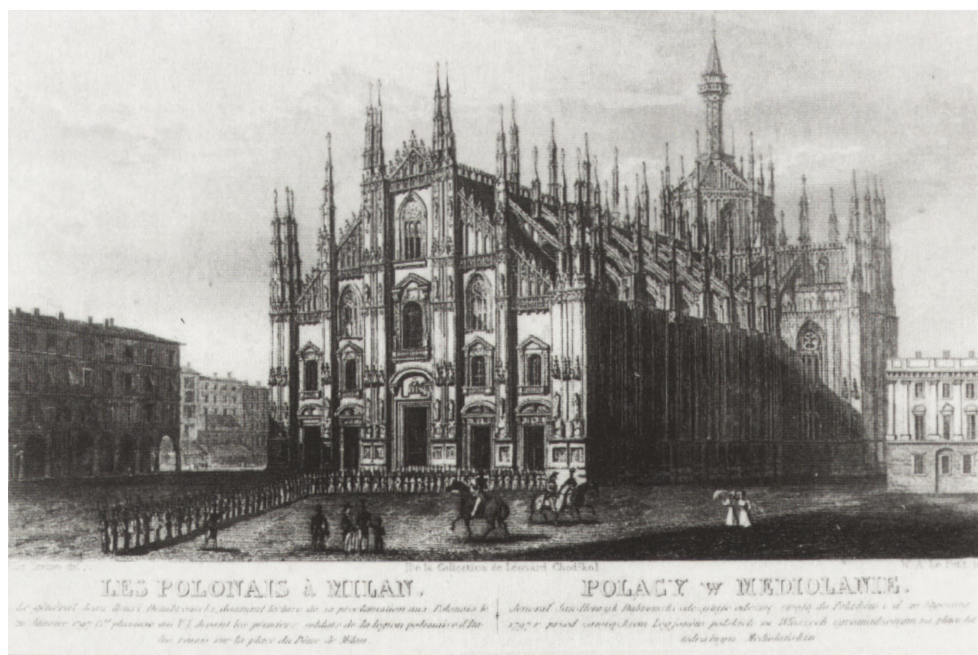
Ekspozycjom w Polsce i za granicą towarzyszyła broszura pt. *Polska pieśń wolności - Il Canto Polacco di Liberta - Le Chant Polonais de la Liberté*, wydana staraniem Stowarzyszenia Miłośników Tradycji Mazurka Dąbrowskiego, pod red. Cezarego Leżańskiego. Opracowano ją w języku polskim. Na końcu zamieszczono streszczenia po włosku i po francusku.

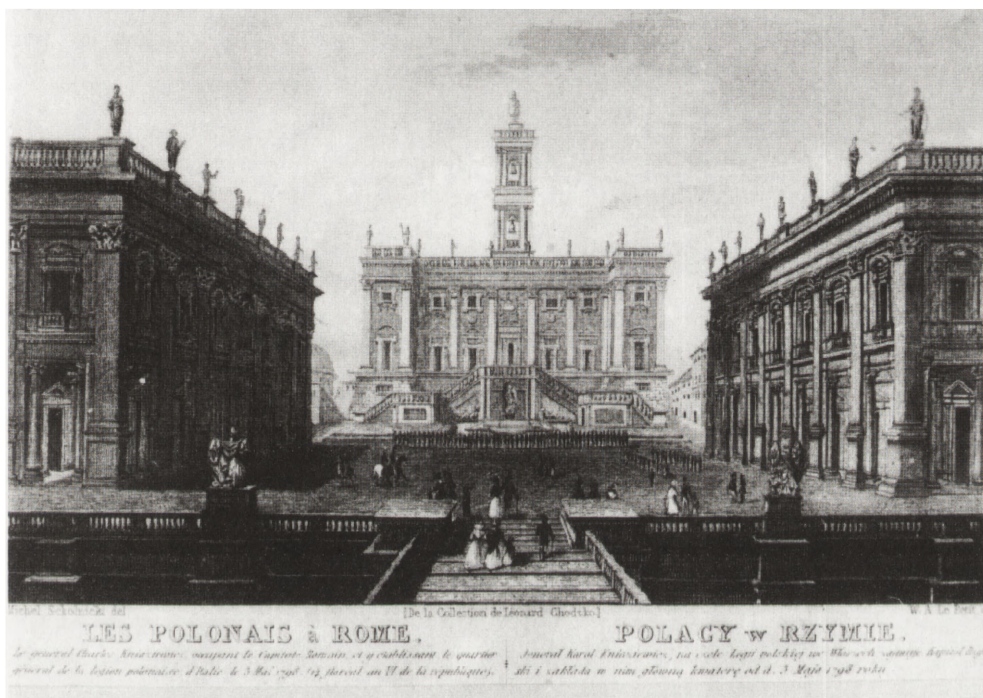
Fragment wystawy pt. "200-lecie Mazurka Dąbrowskiego" w Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie.

Jan Bogumił Plersch, *Tadeusz Kościuszko ranny w bitwie pod Maciejowicami, 10 X 1794 r.* Płótno, olej. Wł. Muzeum WP w Warszawie.

Legioniści polscy na placu katedralnym w Mediolanie, 20 I 1797 r. Rys. E. Tremo, ryt. W.A. Le Petit. Wł. Muzeum WP w Warszawie.

Polacy zajmują Kapitol w Rzymie, 3 maja 1798 r. Rys. Michał Sokolnicki, ryt. W.A. Le Petit. Wł. Muzeum WP w Warszawie.

January Suchodolski, Wjazd gen. Jana Henryka Dąbrowskiego do Rzymu, 1 maja 1798 r.
Płótno, olej. Wł. Muzeum WP w Warszawie.

Zdjęcia do wystawy wykonał Mirosław Ciunowicz.